

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

4. RÆKKE. II. BIND.

REDIGERET

AF

S. NYGÅRD

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

14—1916

En Vogns forargelige Smørelse paa Aagaard.

Af Underarkivar Hans Knudsen.

Efter at den store Besættelsessag i Tisted sidst i det 17de Aarhundrede i Samtidens Øjne var blevet afsløret som en stor Bedrageriaffære, og den nidkære Mag. Oluf Bjørn, som med Kirkens gamle Vaaben havde kæmpet mod Trolddommen, var blevet dømt til livsvarigt Fængsel og senere benaadet mod at rømme Kongens Riger og Lande, kunde der her i Danmark ikke være Tale om Hekseprocesser mere, og det var saaledes snarest blevet mindre farligt i en snæver Vending at bruge de fra Fædrene nedarvede Husraad, hvortil Djævelens og andre onde Magters Bistand maatte paakaldes. Men selv om den verdslige Øvrighed nu nødigt tog sig af slige Sager, var Gejstligheden dog ikke til Sinds at finde sig i, at noget saadant foregik; der var jo endnu Kirkens Straffe: Bandlysningen, hvorved Synderen udelukkedes fra Alterens Sakramente, og det offentlige Skriftemaal, hvor han offentlig for Menigheden maatte bekende sine Synder, inden han fik Adgang til Nadverbordet.

Et af de Omraader, hvor de onde Magter hyppigst drev deres Spil med Menneskenes Børn, var, naar Fløden skulde kærnnes til Smør, thi hvis det trods alt Slid ikke vilde lykkes, maatte det skyldes Hekseri.

I E. T. Kristensen: Danske Sagn VI 2, S. 89 findes en Beretning om, hvad der i et saadant Tilfælde blev gjort for at raade Bod paa Vanskelighederne. Den lyder: »Paa Bratskov, en Herregaard i Han Herred, var deres Smør forhekset, de kunde ikke faa kærnet. Saa siger Husholdersken til Karlen, at han skulde smøre Vognen i det, som hun kom med i et Skaar, og saa spænde Bæsterne for og køre, begge Dele i Fandens Navn. Det var det, de kalder Troldsmør, en Slags Svamp for Resten, der kommer meget hurtig frem og svinder lige saa hurtig. Han gjorde det ogsaa, og den første, han saa mødte, var den, der havde forhekset Mælken. Præsten, der hørte, hvad de havde gjort, dømte dem begge til at staa aabenbar Skrifte. Karlen gjorde det ogsaa, men Husholdersken vilde ikke, og da Herremanden holdt med hende, sendte han hende over til en Gaard i Salling, og der var hun da uden for Præstens Omraade. Siden faldt der Dom i den Sag, saaledes at hun skulde staa aabenbar Skrifte og betale en Bøde«.

Denne folkelige Overlevering indeholder mange rigtige Træk, men paa Grundlag af ni Aars Procesakter kan der berettes baade udførligere og rigtigere om denne Begivenhed og dens Følger.

Det var saaledes ikke paa Bratskov, men paa Aagaard i Kettrup Sogn i Vester Han Herred, at de i lange Tider havde haft svært ved at faa Smør af Fløden, som forandrede i Kærnen, saa at den ikke vilde blive til Smør, og alle Forsøg paa at komme Ondet til Livs havde været uden Følger.

Torsdag efter Paaske Helligdage i Aaret 1735 foregik der imidlertid noget paa Aagaard, som i hvert Fald fik Følger. Naar man sammenfatter Vidneudsagnene, som de lød for Retten, kan der gives følgende Beretning om,

hvad der hin Dag foregik paa denne Gaard, som da ejedes af Ritmester Frantz Rantzau Benzon.

1735 den 14de April gik Husholdersken paa Aagaard, Anne Marie Nielsdatter, sammen med Bryggerpigen, Maren Christensdatter, fra det Sted i det søndre Hus, hvor der stod en Rulle, over til den Stue paa den Nør Side i Gaarden, hvor de plejede at have Mælken om Sommeren. Idet de gik ind ad Døren, opdagede Husholdersken, at der sad noget paa Foden af Huset Vesten ved Døren, hun sagde, at det var Troldkonesmør, og bad Maren Christensdatter kalde paa Ritmester Benzon. Bryggerpigen gik ind i Stuen og sagde til ham, at han skulde komme ud og se det Troldkonesmør, og han gik saa straks over til Anne Marie Nielsdatter. Denne fik af Kokkepigen et sort Skaar, hvorpaa hun anbragte Smøret, bar det ind i Køkkenet og viste Ritmesteren det med de Ord: »Nu kan han vel lade os gøre et Spil, om han vil.« »Hvad er det da?« spurgte Ritmesteren. Hun fortsatte: »Nu kunde Hr. Ritmesteren nok lade Vognen køre op i Gaarden og lade os smøre den med samme Smør.« Og Ritmesteren samtykkede nu. »Ja mæn, kan Bæsterne ingen Skade have deraf.« Stadig med Skaaret i Haanden gik Anne Nielsdatter ned i det søndre Hus, der hvor Rullen havde staaet, hvor hun traf Christen Smeds Kone, der var kommen op paa Gaarden for at købe for 1 Sk. Mælk, samt Bryggerpigen Maren Christensdatter, som hun bad sige til lille Oluf, Drengen i Gaarden, at han skulde gaa ned til Thomas Siegaard og befale ham at komme op med Vognen forspændt. Da Thomas Siegaard kom i Gaarden med Vognen, gik Anne Nielsdatter, fulgt af Maren Christensdatter, ud til ham og sagde: »Her er noget Smør; dette skal I tage og smøre Vognen i Diævelens Navn og køre med samme Vogn smørt i Diævelens Navn.« »Jøsus Moerlille, skal a de'!«

sagde Thomas Siegaard, og han tog Hjulene af »Raaden« paa højre Side af Vognen i Djævelens Navn, og da Thomas Siegaard ikke kunde være saa hastig, som han skulde, befalede Anne Nielsdatter Bryggerpigen at hjælpe ham. Hun tog saa Skaaret med Smøret ud af Anne Nielsdatters Haand, og efter hendes Befaling maatte hun smøre Vognen i Djævelens Navn. Da Vognen var smurt, sagde Anne Nielsdatter til Thomas Siegaard, at nu skulde han køre i Diævelens Navn og ikke se sig tilbage, men inden han kørte af Gaarde, raabte hun paa Skytten Conrad Pedersen, at han straks skulde sætte sig paa sin Hest og følge med Thomas Siegaard og se om nogen kom efter Vognen, og hvis det skete, skulde han skyde deres Rumppe fuld af Hagl. Da Vognen sattes i Bevægelse, spurgte Maren Christensdatter Thomas Siegaard: »Hvis Navn kører du i?« »A kører i Diævelens Navn,« sagde Thomas og kørte Østen ud af Gaarden i Retning ad Kollerup, fulgt af Skytten.

Husholdersken befalede derpaa Bryggerpigen og en anden Pige at gaa uden for Gaarden og se, om der kom nogen løbende efter Vognen, men de saa intet, og da Thomas og Skytten kom tilbage Nør fra, fra Brøndum, meldte de ogsaa, at ingen var kommen til Syne.

Troldkonesmørret havde altsaa ikke virket som haabet, Heksen, som hindrede Fløden i at blive til Smør, var ikke bleven tvungen til at aabenbare sig og følge Vognen af Gaarde, og der berettes intet om, at der i de følgende Tider var mere Held med Kærningen paa Aagaard.

Havde Anne Nielsdatter saaledes ikke opnaaet, hvad hun ønskede, saa havde hun dog befattet sig med forbudne Ting. Adskillige havde jo været Vidne til, hvad der var foregaaet paa Aagaard hin Torsdag efter Paaske, og snart kom Sognepræsten i Kettrup Mag. Daniel Johansen Friedenreich. Provst i V. Han Herred, under Vejr

med, at der var foregaaet noget slemt paa Aagaard: »med at smøre en Vogn med noget Smør, hvorved Guds Navn[1] til Ugudelighed skal være brugt«.

Den 14de April havde Anne Nielsdatter drevet sine onde Kunster paa Aagaard, og Lørdagen den 14de Maj holdt Mag. Friedenreich i sine 2 Medhjælperes Nærværelse Forhør i Kettrup Kirke over dem, der den Gang havde været til Stede, og han fandt Sagen saa betænkelig, at han udvirkede den Aalborg Stiftsøvrigheds Ordre til Ritmester Benzon om at rejse Tiltale mod sine Folk, men denne sveg dog ikke sine undergivne, deres Sag var jo i Virkeligheden ogsaa hans, og desuden stod han og Friedenreich paa en spændt Fod med hinanden. Han søgte personlig Stiftamtmanden, Kammerherre Reventlow, og vilde undskylde sin Husholderske, og han havde forsaavidt Held med sig, som Bispen efter denne Visit tilraadede Mag. Friedenreich at afslutte Sagen med en offentlig Absolution af Thomas Siegaard og med at faa de andre implicerede til at give nogen Mulkt til de fattige og ikke gøre for vidtløftig en Handel deraf.

Daniel Friedenreich var imidlertid ikke saa fredsommeligt anlagt. For sin Samvittigheds Skyld maatte han se Sagen nøjere undersøgt, og han begærede Anne Marie Nielsdatter, Ritmester Benzon og Folkene paa Aagaard indstævnedes for Han Herreders Ting til Afhøring den 25de Juni 1735, men den Dag gav ingen af de indstævnedes Møde. Sagen opsattes derpaa til 9de Juli, paa hvilken Dag de indstævnedes undtagen Thomas Siegaard indfandt sig eller lod høre fra sig. For Anne Marie Nielsdatter mødte den saare durkdrevne Prokurator Jens Lyngbye af Tisted, og naturligvis havde han straks en Kontrastævning paa rede Haand, men dertil tog Retten intet Hensyn, og Sagen blev fremmet efter Friedenreichs Stævning. Fra Ritmester Benzon fremlagdes et Indlæg, hvor han

meddelte, at han forlængst havde tilstillet Stiftsøvrigheden »et Forhør om denne Materie, som gjør største Modsigelse mod Hr. Provstens«, og da han endnu ingen Resolution havde faaet tilbage, protesterede han mod, at Provsten optraadte som Aktor i denne Sag, saalænge han selv ikke som Husbonde havde vægret sig ved at paa-tale den.

Han kunde dog ikke hindre, at der optoges et Tingsvidne i Sagen den 9de, 23de og 30te Juli, og forgæves exciperede¹⁾ Jens Lyngbye mod en Del af de fremførte Vidner som Anne Nielsdatters Avindsmænd.

Om tidligere Vanskeligheder ved at faa Smør berettede Vidnet Maren Christensdatter: »at een Gang kiærnedede Anne Nielsdatter og Vidnet en lang Tid fra Morgenen til over Middag og icke noget Smør kunde bekomme, bad Anne Nielsdatter Vidnet, at hun skulde tage Fløden af Kiærnen, som Vidnet og gjorde, da dette var skeet, bad hun Vidnet, at hun skulde gjøre en L . . . i Kiærnen i Diævelens Navn, hvortil Vidnet svarede: Ney, det vilde hun icke, befalede derpaa Vidnet gaa ud, saa vilde hun selv gjøre en L . . . i Kiærnen i Diævelens Navn, saa gik Vidnet ud, og strax derpaa indkom igien, sagde Anne Nielsdatter til Vidnet: »See der staar dend, tag dend nu og bær dend ud.« Derpaa Vidnet tog dend i Kiærnen og bar dend, nemlig L, ud og kastede dend af Kiærnen og bar saa Kiærnen ind igien, efter at dend var udtoet. Ellers viidste Vidnet icke noget herom meere at vidne, undtagen at hun bekiendte, at hun for nogle Dage siden, efterat hun var stævnet hid til Tinget, maatte qvittere Aagaard af den Aarsag, at Hr. Ritmester Bentzon havde truet og undsaagt hende, at hand skulde lade hende kagstryge og hendis 3 Fingre lade afhugge for den Be-

¹⁾ excipere: gøre Indsigelse.

kiendelse, hun havde gjort for Magister Friedenreich denne Sag angaaende.

De andre Vidner berettede kun om, hvad der var foregaaet Torsdag efter Paaske og afgav i den Henseende meget vel samstemmende Forklaringer, medens Jens Lyngbye til ingen Nytte exciperede, protesterede og Kontrastævning producerede og til Belysning af Forholdet mellem Husholdersken og Pigerne paa Aagaard paastod, at de havde indgivet hende Rotteskæl¹⁾ samt vilde have købt Rottekrudt i Viborg.

30te Juli afsluttedes derpaa Tingsvidnets Førelse, og Thomas Siegaard, der stadig ikke var mødt, blev for sin Udeblivelse idømt Faldsmaalsbøden paa 20 Lod Sølv samt 1 Rdlr. 3 Mk. i Omkostninger, skønt Jens Lyngbye meldte, at han allerede mellem 7de og 8de Juli var undløben fra Aagaard. Med denne Undvigelse havde det imidlertid sin egen Sammenhæng. Senere hen beskyldtes i hvert Fald Benzons for at have hjulpet ham af Sted til Norge for at undgaa at faa ham i Retten som Vidne mod Husholdersken.

Anne Nielsdatter eller, som hun hed med sit fulde Navn, Anne Marie Nielsdatter, var imidlertid ikke tilfreds med, at de i Tingsvidnet rejste Beskyldninger stod uigen-drevne, og navnlig var det hende pinligt, at Provst Friedenreich benyttede sig heraf til at nægte hende Adgang til Alterens Sakramente, naar hun ikke forinden vilde underkaste sig offentlig Afløsning i Kirken, men det havde hun een Gang tilforn prøvet i Lemvig efter at have sat et uægte Barn i Verden, og det maa have været saa slemt, at hun, støttet af Ritmesteren, der var en Ynder af Processer, førte en aarelang Kamp for at naa

¹⁾ I Følge en Attest af den tyske Apoteker ved Vajsenhuset i København er Rusgeel en Art af Rottekrud, hvilket er Men-nisken skadelig og efter Proportion i quantité gandske dødelig.

det Maal at komme til Alterens Sakramente uden publik Absolution.

Hun gik derfor straks angrebsvis til Værks og stævnede Friedenreich, fordi han nægtede hende Adgang til Sakramentet, hvilket Provsten besvarede med hos Stiftamtmand Reventlow at faa udvirket en Resolution med Erindring til Herredsfogden »i geistlige Sager sig icke videre at melere, end hannem efter hans kgl. Majts. allernaadigste Lov og Forordninger, som en verdslig Dommer kan tilkomme«, og i Henhold hertil hævdede han, at den verdslige Ret ikke var hans rette Forum. Med Procedure og Opsættelser gik derpaa Tiden fra 12te December 1735 til 4de Februar 1736.

Jens Lyngbye søgte navnlig at bevise, at Vidnerne mod Anne Marie Nielsdatter var hendes Avindsmænd, og til den Ende fremlagde han bl. a. et Tingsvidne af 16de August 1735 fra Hillerslev-Hundborg Herreders Ting, der i hvert Fald vidnede om meget lidt hyggelige Tilstande paa Aagaard.

Nogle af Folkene derfra kunde berette, at Bryggerpigen Maren Christensdatter og Kokkepigen Anne Jensdatter havde givet Husholdersken Rotskær og forsøgt at faa fat i Rottekrudt, da Skytten med Ritmesteren skulde til Viborg Snapsting. Vidnet Karen Holm af Kettrup blev spurgt: »om ikke Maren Christensdatter bad Vidnet at sige til Johan Busk, at han en Aftenstid, naar Pigerne kom fra Ladegaarden med Mælken, vilde passe paa ved Aagaard at skyde Husholdersken, saa som en Hund da ikke skulde gø deraf?« og dertil svarede Vidnet: Jo.

Om Grunden til Fjendskabet oplystes det, at Bryggerpigen, naar Anne Marie var ryddet af Vejen »vilde være Husholderske igen i hendes Sted.« Det ser saaledes ud til, at Anne Marie Nielsdatter havde fortrængt hende fra

Stillingen som Husholderske for Ritmesteren, der havde været Enkemand siden 1725.

Om Provstens Forhør i Kettrup Kirke var der i Retten fremlagt en Attest fra hans ene Medhjælper, Peder Laur- sen i Husby, og dens Indhold bekræftedes af den anden, Knud Nielsen af Drøstrup. Provsten havde da spurgt: »Om det var sandt de, nemlig Anne Jensdatter og Maren Christensdatter samt Maren Laursdatter, som ved For- høret vare, at de vilde ved Forgift have forgivenet Hus- holdersken paa Aagaard. Dertil Kokkerpigen, Anne Jens- datter, svarede: Var kuns Sladder opdigtet af en Dreng, navnlig Oluf. Provsten sagde mere: Der maa dog være noget om? Bemeldte Anne Jensdatter svarede atter, at hun engang havde taget noget, laa over Skorstenen, og kom i Øl til Husholdersken, men deraf blev Øllet rødt, saa slog hun det i Asken, og Husholdersken fik intet deraf. Provsten spurgte atter, hvad det var, hun da kom i Øllet. Hun sagde, det var Rotskiær, dertil sagde Prov- sten: Der er vel Forgift derudi, dog ikke, at det kan forgive nogen; derhos Provsten sagde: Saadanne Ting maa I ikke gøre, I kunde komme i Straf derfor.«

Efter dette Tingsvidne kunde der ikke være Tvivl om Pigernes Fjendskab mod Husholdersken, men Benzon fo'r haardere frem mod sin fordums Bryggerpige Maren Christensdatter, der i Slutningen af Juni var undvegen fra Aagaard, og som Grund angav, at han havde truet hende med Kagstrygning og trende Fingres Afhugning. Hun var derefter kommen i Tjeneste hos Friedenreichs Kollega, Præsten i Klim, Johan Chr. Harmens. Hende fik Ritmesteren dømt ved Han Herreders Ret den 24de December 1735 til svære Mulkter og Omkostninger og hvad der var det vigtigste: »De ublu, skammelig, ubevis- lige og løgnagtige Beskyldninger, Hr. Ritmesteren af Maren Christensdatter tillagte, skal ej komme hannem til

Præjudice¹⁾ paa velbekendte gode Navn og Rygte eller Æres Forklejnelse i nogen Slags Maade«.

Ogsaa Friedenreich havde Benzons samtidig en liden Proces løbende med, dog kun om Ret til at vande Kreaturer i Hans Christensens Dam i Kettrup, et Stridspunkt, hvis reelle Betydning tilstrækkeligt belyser deres indbyrdes Forhold.

Medens Ritmesteren og hans Husholderske saaledes bekæmpede deres Fjender ved de verdslige Underretter, havde Friedenreich haft sin Gang hos den høje gejstlige Øvrighed. Aalborg Stift havde faaet en ny Biskop, nemlig Christopher Mumme, der i sin Ungdom som Hører i Tisted havde lagt en meget haardhændet Nævenyttighed for Dagen, da det gjaldt de besatte. Han var ogsaa parat til at tage alvorligt fat her, og straks efter hans Ankomst til Aalborg fik Provst Friedenreich udvirket, at Henrik Jespersen Kjærulf, Sognepræst i Tømmerby, beskikkedes til Sættedommer, da han ikke selv kunde administrere Provsteretten i denne Sag, og den 21de Januar kunde han fremlægge en Stævning til Anne Marie Nielsdatter fra V. Han Herreds Provsteret. Herredsfoged Severin Brun lod sig dog ikke skræmme heraf, og Jens Lyngbye hævdede frejdigt, at hans Klient »hverken var Raadgiver eller Autrix²⁾ til dend saa vidt udspargerede³⁾ Smøren og Kiøren. Dette alleniste er det, som hun ikke nægter, at hun paahørte Maren Smeds og de andres Foranstaltning og icke per force satte sig derimod, men blev saa perplæx, at hun lod dem raade sig self.« At Provsten kunde være blevet betænkelig ved Sagen havde Jens Lyngbye ikke noget imod, men: »dend gode Hr. Proust blev for hitzig og

¹⁾ Præjudice: Skade.

²⁾ Autrix: Ophav.

³⁾ udspargere: ved Rygtet udbrede.

paa saa slett ja meget lumpen Fundament fulminerede ¹⁾ med sine Angivelser hos høje Øvrighed«.

Herredsfogden lod sig overbevise af Jens Lyngbyes Argumenter, og idet han støttede sig paa de mod Vidnerne rejste Anklager for at være Anne Marie Nielsdatters Avindsmænd, kendte han den 2den Februar 1736 saaledes for Ret: »at Citantinden Anne Marie Nielsdatter bør for alle de udi bemelte Tings-Vidne af Han Herreders Ting de dato 30te Juni 1735 N° 1 hende tillagte Beskyldninger, saa vel ved Vidnesbyrd som andet tilførte, fri og angerløs i alle Maader at være og samme som ubevislige og usandfærdige icke i nogen Maade at komme Anne Marie Nielsdatter til Præjudice. Imidlertid reserveris ald formodentlig regrese for og til alle vedkommende paa lovlig Maade«.

Anne Marie Nielsdatter stod nu som Sejrherre med sin Frifindelsesdom, men kun en verdslig Frifindelse, som lidet nyttede hende for den Provsteret, til hvilken hun allerede var indstævnet, og hvor hendes Sag første Gang havde været for 27de Januar 1736. Den Dag Kl. 10 havde Sættedommeren, Henrik Kjærulf, med sine tvende Assessores sat Retten i Kettrup Kirke, men Jens Lyngbye havde der spillet den høje Ret en ægte Prokuratorstreg, som gjorde hastig Ende paa Handlingen og bevirkede, at V. Han Herreds gejstlige Justitsprotokol i Kvart standser med 27de Januar 1736, og en ny i Folio fortsætter den. Herom beretter Protokollen i Kvart, at Prokurator Seig^r Jens Lyngbye af Thisted »førend Mand viidere kunde introire ²⁾ i Hovedtsagen, maatte give denne respective Rætt tilkiende, det hannem ved formeentlig tilforladelig Relation er berættet, at denne her nu brugende

¹⁾ fulminere: rase.

²⁾ introire: indtræde.

Justitz-Protocoll icke skal paa sit rætte Sort stemplet Papir i Anledning hans Majestætz Forordning af 23de Januarii 1719 være indrættet, ligesom dend og nu virkelig befindes in 4to, men burde været in folio . . . Hvorefter da Protocollen ved Eftersiu befandtes indrettet med Papir baade foran og sidst af Nr. 8, en half Rixdaler

Derpaa og i samme Anledning Lyngbye maatte excipere imod Rættens Holdelse og Fremgang i saadan een ulovlig indrættet Justitz-Protocoll«, og han gjorde opmærksom paa, at Overtrædelse af den nævnte Forordning medførte Bøder fra 10 til 50 Rigsdaler, og begærede Provsterettens Decision.

Dette uventede Angreb paa selve Protokollen kom helt bag paa Mag. Friedenreich, og han kunde kun forsvare sig med, at Protokollen i sin nuværende Form var ham overleveret af Provst Mikkel Vogelii Arvinger i Øsløs, hvortil Jens Lyngbye hvast replicerede, at Mag. Friedenreich ikke kunde undskylde sig med den forrige Provsts Arvinger, »men hand selv ved sit Provste-Embedes Tiltrædelse, da hand efter Lovens 2den Bogs 16de Cap. 13de Art. bør have Forstand paa Landsloven, burde at have seet sig bedre for . . . og en gammel forhen brugt ulovlig Praxis icke præjudicerer¹⁾ Lov og Forordninger«, og han maatte »derefter formode Hr. Provsten mul-teret«.

Sættedommeren og hans Assessores var nu ilde stedte, og den fuldkomne Opgivelse og Hjælpeløshed præger deres Ord: »Rættens, som var uviidende om Protocollens Beskaffenhed . . . kunde da ey anderledes kiende, end at jo kongl. allernaadigste Forordning af dat. 23. Januar 1719 maatte efterleves, og en nye Protocoll paa rette Sort stemplet Papir anskaffes, førend Rættens noget udi denne

¹⁾ præjudicerer: foregriber.

anhændiggjort Sag imellem Mag. Daniel Friedenreich og Anne Nielsdaatter viidere kunde foretage, thi opsættes denne Sag i 3de Ugger, som er til den 17de Februarii førstkommende, at imidlertid en nye Protocoll kand anskaffes«, men Retten nægtede dog at paakende Jens Lyngbyes Paastand at mulktare Provsten.

Denne Opsættelse passede Jens Lyngbye overmaade godt, de gejstlige Dommere var for en Tid sat ud af Spillet, og allerede 4de Februar erhvervede han den tidligere omtalte verdslige Frifindelsesdom.

Friedenreich henvendte sig imidlertid med sin kasserede Protokol til Rentekammeret og blev ogsaa for saa vidt trøstet, som dette under 3die Marts resolverede, at naar Protokollen forsynedes med vedbørligt stemplet Papir, havde det intet mod dens videre Benyttelse at erindre. Det var dog en ringe Trøst, da han nu allerede havde anskaffet den nye in folio for at have den rede til næste Provsteret den 17de Februar i Kettrup.

Denne Gang vogtede Friedenreich sig for selv at møde, han havde nu anskaffet sig en Procurator, Sr Niels Emmichsen fra Nør Bierre i Gøttrup Sogn, som fremlagde de for Anne Marie Nielsdatter saa stærkt kompromitterende Tingsvidner af 30te Juli 1735, men Jens Lyngbye angreb nu ogsaa deres Udstyrelse med stemplet Papir. Her var større Problemer end Provsteretten i en Hast kunde komme om ved, og »formedelst Natten var ved Haanden og Vejrliget derhos koldt«, opsattes Kendelsen til næste Formiddag Kl. 9.

Næste Dag vandt Jens Lyngbye atter en Sejr over Modparten paa det stemplede Papirs Omraade, og den verdslige Frifindelsesdom brugte han saa godt, at Provsteretten som Underret erklærede sig ude af Stand til at give nogen endelig Kendelse i Sagen, men henviste den til Landemodet. Sætteprovsten og hans Assessores var

lede og kede af »denne fortrædelige og høyst forargelige Sag, ey at mælde om, at enhver af Rættens Bisiddere haver et Embede, som i disse Fastetider udkræver deres stændige Nærværelse og ey tillader mange Reyser«. Men Provsteretten skulde dog ikke slippe saa let fra den Sag.

Aalborg Foraarslandemøde 10de April 1736 udsatte ganske vist Sagen, hvilket stod i Forbindelse med, at Friedenreich havde appelleret Frifindelsesdommen til Viborg Landsting, hvor hans Sagfører, Niels Hofman Sevel, fandt Sagens Indhold »saa skidenfærdig og skammelig, at jeg undseer mig ved at recitere noget af alle de derudi førte Vidners Udsigende«. Landstinget vilde ej heller have med den at gøre, men henviste 20de September 1736 Sagen til den gejstlige Rets Paakendelse og kendte den indstævnte Dom for uefterrettelig at være.

Det var et slemt Nederlag for Anne Nielsdatter, Henvisningen til gejstlig Ret var ond, og Frifindelsesdommens Omstødelse var værre.

Ved Aalborg Stifts Efteraarslandemøde 10de Oktober 1736 kom hendes Sag da atter for, men dog kun med det magre Resultat, at da Sætteprovsten med Assessorer »har henvist Sagen uafhandlet hid til Landemodet efter Dommens Formælding af 18de Febr. 1736, saa henvises samme Sag igen til bemeldte Sætteprovste-Rætt lovlig at behandles og endelig paadømmes«.

Henrik Kjærulf og hans Assessorer maatte altsaa igen til at sætte Provsteret i Kettrup Kirke, det blev dog først et godt Stykke ind i det nye Aar. Den 4de April 1737 Kl. 10 Formiddag mødtes de atter, det var netop to Aar siden den forargelige Begivenhed havde fundet Sted paa Aagaard.

Anne Marie var nu ikke mere der, hun opholdt sig paa Ritmester Benzons Gaard, Hegnet i Salling (han havde nemlig i 1737 solgt Aagaard), en Bopælsændring, som

viste sig at medføre adskillige Fordele. Hun kom væk fra Forfølgeren Friedenreich til en anden Sognepræst af et mindre haardt Metal og muligt til andre Dommere, og skulde hendes Sag endelig for i Aalborg Stift, gav Afstanden Lejlighed til prokuratoriske Rævestreger.

I V. Han Herreds Provsteret, Torsdagen den 4de April Kl. 10, mødte Ladefogden fra Hegnet, Niels Jensen, for Anne Marie og meddelte, at hun agtede at appellere Landstingets Dom af 1736 20de September og hævdede, at hun ikke kunde inddrages under gejstlig Ret, da verdslig Ret var hendes rette Værneting. I hvert Fald maatte han protestere mod V. Han Herreds Provsteret, da hun jo nu boede i Salling. Retten tog dog ikke Hensyn til disse Protester, den havde jo Landemodets Ordre om at fælde en endelig Dom. Ikke desto mindre gik der endnu et Par Maaneder med forskellige Opsættelser. Det var lykkedes Anne Marie at undgaa at faa en Forelæggelse¹⁾ forkyndt i rette Tid, og Benzon attesterede, at hendes Dokumenter var oversendte til København, medens Friedenreich erklærede: »at det siunes nok, som Anne Nielsdatter finder Behag udi at drille en Herrens Tjennere, som paa sit Embeds Vegne søger hendes Siæls Frelse«, og han fremlagde desuden den verdslige Frifindelsesdom med den ondsksfulde Bemærkning: »at der af hendes formeente Befrielses-Documents kunde sees og paa-skiønnes, hvor vidt samme er at regardere²⁾«, og han paa-stod, at hun burde at lide efter Lovens pag. 237, 240, 864, d. v. s. staa aabenbar Skrifte for sin Forseelse og give 2000 Lod Sølv til næste Hospital. Pag. 864 drejer sig om Medvidere i Trolddomskunster, men det Ord Trolddom nævnes dog ikke af Provsten, og Anne Maries

¹⁾ Forelæggelse: gentagen Stævning.

²⁾ regardere: agte paa.

Anklagere synes helt at have undset sig ved at anklage hende for Trolddom, der tales stadig kun om forargelig og gudsbespottelig Overtro.

1737 13de Juni Kl. 2 slet fældede da Provsteretten i Kettrup Kirke en endelig Dom, der gik ud paa, at Anne Marie »har været Hofvedtmand, Anstiftere, Begyndere og Fuldførere af denne højest ugudelige og gudsfornægtende Passage, thi tilkiendes hun: Anne Nielsdaatter, nu Huusholderske paa Heignet i Salling, hermed, at hun bør offentlig afbede den allerhøjest Gud og hans Meenighed saadan sin grove Synd og givne Forargelse og til den Ende staae aabenbare Skrifte udi Kiettrup Kirke ifølge af Lovens pagina 237 art. 18 item pag. 240 art. 25 og pag. 243 art. 29 og endelig pag. 864 art. 13. (Dend verslige Rætt sin Tiltale mod hende forbeholden) og det inden 4re Ugger efter denne Dombs Forkyndelse, imidlertid hun bør indfinde sig hos sin Sognepræst Mag. Daniel Friedenreich og Degnen udi Kiettrup til Underviisning og Overhør, da noksom skiønnes, at hun maa være særdeles vankundig og liidet eller intet forstaae af sin Daabes Pagt og Christendomb«. Hun skulde desuden betale Friedenreich 16 Rdlr. i Procesomkostninger og 8 Rdlr. til Kettrup Sogns fattige samt en Bøde til Justitskassen, eftersom »hun kand agtes som temere litigans¹⁾, da hun alleene af en forblindet Modtvillighed imod ald Beviislighed og ald Advarsel uagtet er bleven ved sine Udflugter og Procedurer nu paa 3^{die} Aar«.

Nu havde den gode Provsteret faaet afsagt en endelig Dom, men først godt 3 Maaneder efter, den 24de September, lykkedes det at faa den forkyndt for Anne Marie paa Hegnet, og hun var ikke til Sinds at lade det bero ved den. Hun appellerede til Aalborg Landemode.

1) temere litigans: den som fører unødigt Trætte.

Dette Landemode holdtes den 4de Juni 1738 og sluttede »hymnis et precibus«, med Salmer og Bønner, men hvad, som ikke sluttedes, var Anne Maries Sag. Landemodet maatte nemlig bekvemme sig til at kende Provsterettens Dom for »uefterrettelig at være« og indtil videre stille Sagen i Bero, thi i Mellemtiden var det lykkedes for hende at faa den Landstingsdom af 1736 zode September, hvorved hendes Sag var bleven henvist til den gejstlige Ret, omstødt ved en Højesterets Dom af 21de Marts 1738, der paalagde Landsdommerne igen paa egen Bekostning endelig og forsvarlig at kende og dømme i Sagen, og »pro meliore informatione«¹⁾, skulde hver af de voterende Landsdommere betale 10 Rdlr. til Justitskassen.

Det var en Sejr, Anne Marie her havde vundet, hendes Sag var nu atter fravristet de gejstlige Domstole og henvist til Landsdommerne, som dog blot ikke kunde antages at være blevet synderlig blidere stemte mod hende efter den Højesterets Dom.

Proceduren for Landstinget blev overordentlig vidtløftig og med Opsættelser paa Grund af Sne, haardt Vejrlig og andre Aarsager, som Kontrastævninger, stod Sagen paa fra December 1739 til 21de Septbr. 1740. Anne Maries Prokurator var en af Datidens dygtigste, nemlig Matthias Bruun, og for Modparten mødte Sr Fædder, der naturligvis fremlagde alle de tidligere Domme, der er gaaet hende imod, og drillede Bruun ved at benævne Anne Marie »hans Smør-Principallesse« og tale overlegent om, at han »saa vitløftig har udbreed til hans principallesses prætenderende Uskyldigheds Legitimation og paastaaede Erstatning for de hende under Sagen tillagde

¹⁾ pro meliore informatione: for bedre Underretning, ifølge Baden Dansk juridisk Ordbog: en »for Ugidenhed bestemt Mulct«.

Beskyldninger og tilføjede Fornermelser«. Bruun havde nemlig fremlagt en Række Skudsmaal og Udtalelser om Anne Marie fra Præster og andre om, hvor flittigt og upaaklageligt, sømmeligt og skikkeligt hun i alle Maader havde forholdt sig.

Det hjalp dog ikke overfor de strænge Landsdommere, som den 21de September 1740 afsagde den Dom: »Som da Anne Marie Nielsdatter er øyensunlig overbeviist at være skyldig ja Aarsag til dend superstitionse og forargelig Gierning, da hun burde at have afvendt sligt, om hun icke self havde foranstaltet det eller overværendes, saa bør hun til velfortientde Straf og andre til Afskye ifølge Lovens pag. 864 art. 13 at staae aabenbare Skrifte udi Kiettrup Kiercke, i hvilken Sogn Gierningen er forøvet, og afbede sin begangne Forargelse for Menigheden og bøde til Wiborg Hospital, som det nærmeste Hospital, 15 Rdlr. og til Justitz-Cassen 15 Rdlr., alt inden 15 Dage efter denne Doms lovlig Forkyndelse, under Lovens videre Tvang, saa og strax at betale efter kgl. allernaadigste Rescript til Wiborg Domhuses Reparation til Omkostning og Mulct 10 Rdlr«.

Denne Landstingsdom var ikke mildere end V. Han Herreds Provsterets. Den aabenbare Afløsning var atter det uomgængelige Vilkaar for Adgangen til Alterens Sakramente, -altsaa kunde Anne Marie Nielsdatter ikke erklære sig tilfreds med denne Dom. Højesteret maatte nu for anden Gang ulejliges med denne Sag.

For Højesteret paastod hun sig frifunden for Straf og Mulkter og krævede »at nyde tilstrækkelig Satisfaction og Processens Omkostning«. Hun havde ogsaa ladet Friedenreich stævne, men da Domsakten paa dette Sted er defekt, kan det ikke ses, hvad Stævningen gik ud paa, men rimeligvis har det været for Satisfaction og Procesomkostninger.

For at virke for sin Sag drog hun selv fra Hegnet til København, udstyret med Benzons allervarmeste Anbefalinger, og til Sagfører havde hun ingen ringere end Generalfiskal Fr. Smit. — Benzon, som vistnok interesserede sig mere for sin Husholderske, end han som Husbond behøvede, havde skrevet et stort Indlæg, dateret Hegnetgaard den 9de Marts 1741, hvor han beklagede sig over, at Provst Friedenreich næsten overalt havde efterstræbt hans Folk, mens han boede paa Aagaard: »Jeg selv hafde ikke bedre Skiebne, men jeg maatte see saa stor Fattelse paa Kiærlighed og Venskab og saa stor Overflødighed paa Trætte og Ueenighed hos bemeldte Magister Friedenreich mod mig, at jeg nødtvungen for at evitere Guds Fortørnelse ved Uforligelighed maatte giøre allerunderdanigst Ansøgning hos Deres Mayts. høysalige Herre Fader høylovlige Ihukommelse Kong Friederich den Fierde om Frihed at communicere hos en anden Præst, som og allernaadigst blev mig meddelt«, og han paastod, at Friedenreich, for at chikanere ham og svale sin Vrede imod ham, havde kastet sig over den ulykkelige Anne Marie Nielsdatter, der nu havde fortæret sine faa Midler og var kommen i Gæld.

1741 16de Maj blev der fældet den Dom, at Magister Daniel Friedenreich ganske frifandtes for Anna Marie Nielsdatters ubeføjede Tiltale »og bør Stedets Øvrighed ved Landfiscalen efter lovlig Omgang lade hænde Dom over hendes forøvede Ugudelighed og Daarskab«, og til Justitskassen skulde hun betale 5 Rdlr.

Efter at Sagen nu to Gange havde været for Herredsting, Landsting og Højesteret og to Gange for Provsteret og Landemode, og efter at seks Aar var forløbne, siden den forargelige Smøren og Køren fandt Sted, var Anne Marie altsaa lige vidt, men hun stod nu atter overfor en verdslig Underret og tilmed en, som ikke tidligere havde

haft med hendes Sag at gøre, saa der kunde maaske dog alligevel være Haab for hende.

Det var en artig Samling Akter, Herredsfoged Peder Dorschæus over Salling Herred fik at gennempløje, og først i 1743 kom Sagen for.

I Mellemtiden havde Benzon, nu Major i Kavalleriet, indgivet Ansøgning om, at Processen maatte ophæves og Anne Marie faa Tilladelse til Altergang efter hemmeligt Skriftemaal, men efter at Aalborg Stiftsøvrighed (nu Stiftamtmand Iver Holck og Biskop Broder Broerson) havde erklæret sig derimod, fik Stiftamtmanden i Viborg, Güldenchrone, ved en kongelig Befaling af 1742 29de Juni Ordre til at lade hende tiltale.

Da Mathias Bruun var suspenderet fra Landfiskal-embedet fra 6te Oktober 1741 til 11te Oktober 1743, blev Prokurator Hans Rafn i Viborg beordret til at optræde som Aktor, medens Ridefogden fra Junget, Lauritz Møller, var Anne Maries Defensor.

Synderligt nyt kunde der naturligvis ikke fremføres i Sagen, baade Aktor og Defensor havde jo hver et helt Arsenal af henholdsvis ugunstige og gunstige Domme at beraabe sig paa, men Benzons Interesse for hans anklagede Veninde var usvækket.

Da hun i 1741 skulde til København for at tale sin Sag, havde han udstedt et Pas for hende, hvor han priste hendes ufortrødne Vindskibelighed og Ærlighed i høje Toner, og dette blev nu fremlagt i Retten, desuden klagede han som sædvanlig over Friedenreichs onde Sindelag mod ham og hans, at han vilde »blamere mit Huus og beskiemme en troe Tjennerinde«. Imod den igen her opdukkende Beskyldning, at han selv skulde have givet Kudsken Thomas Siegaard Rejsepas, forsvarer han sig mere energisk end overbevisende: »Jeg gidder snart ikke rørt noget om dend Beskyldning, mig er paakast

om, at jeg skulde have givet Thomas Siegaard Pas, paa det han ikke skulde vidne, thi jeg holder mig det uanstændigt imod saa usandfærdig en Ting vidtløftig at skrive«.

Ved denne Lejlighed blev ogsaa ældre Skudsmaal for Anne Marie fremlagte. Hun havde fra 1717 til Paaske 1718 tjent Amtmand Jørgen Lund paa Lintrup, 1718 til 1720 havde hun været Kokkepige hos C. Møinichen i Viborg, 1720 til 1721 havde hun opholdt sig hos sin gamle Moder i Ramme, 1721 til 1722 havde hun været Fadeburspige paa Aagaard, og da afgik hun fra Sognet med følgende Skudsmaal, udstedt af Friedenreich: »Ovenmeldte Pige, Anne Nielsdaatter, kand paa andre Stæder annammes til de forordnede Sallighedsmidler, som hun her sig christelig har forholdet«. Lidet anede han den Gang, i hvilke Fortrædeligheder hans egen Nidkærhed og samme Kvindes Higen efter de forordnede Salighedsmidler senere skulde sætte ham. Efter sit første Ophold paa Aagaard havde Anne Marie været Fadeburspige 1722—23 paa Estvadgaard og 1723—25 paa Trudsholm. I Forhold til Tidens Lejlighed havde denne Fadeburspige set sig godt om, inden hun blev Benzons Husholderske.

Overfor sin Dommer ved Salling Herreders Ret paastod hun, at hun var »ganske fri for den hele Handel, hvilket jeg herved . . . med min Saligheds Ed inden Retten med en god Samvittighed kand og vil bekræfte, om det mig maa tillades, hvilket jeg dog haaber, paa det, at Verden kand se min Uskyldighed; . . . og overlader saa Resten til Gud, som best kiender alle Ting, hvem jeg ved, der ser og har set min Bedrøvelse og store Forfølgelse«.

Aktor bestred naturligvis hendes Ret til en saadan Benægtelsesed, og Dommeren gav ham Medhold, men iøvrigt var han, ligesom den første Herredsfoged, der havde denne Sag til Behandling, ikke opsat paa at lade

Rettærdighedens Sværd med al dets Tyngde falde paa den anklagede, og efter 5 Maaneders Procedure afsagde Peder Dorschæus den 23de September 1743 en Dom, hvis Motivering mere ligner en Defensors Indlæg end en upartisk Dommers Betragtninger: »Men naar det som derimod herunder Anne Marie Nielsdaatter til Forsvar er fremført og fremlagt med nøjeste Agtsomhed betragtes, bliver Actors fornemmeste Vidner under forberørt Tingsvidne af mindre Kraft, end han sig selv ventelig har forestillet, thi 1ste Vidne Maren Christensdaatter haver saavel ved hendes Bekendelse for Præsten og hans Medhjælpere i Kjettrup Kirke som og ved hendes aflagte edelige Vidne til Tinget tilstaaet, at hun selv var i Gerningen med og baade først og sidst var ved og med ikke alene at hjælpe med Haandgæring, men med uddelt Ordre til Køresvenden, saa hun mest graverer sig selv og dessaarsage ej i saa betydelig en Sag kan anses for et lovfast og trofast Vidne imod Anne Marie Nielsdaatter, vide Loven Pag. 110 Art. 17de, men alene som en Beskyldere. — 2det Vidne, Anne Jensdatter, bekender og vidner alene om en Samtale, Anne Marie Nielsdaatter skal have haft med hendes Husbonde i Køkkenet, hvilket ikke af andre og flere bekræftes, derfor som eenlig ej kan anses som Vidne, vide Loven Pag. 103 Art. 1ste. 3die Vidne Cathrine Marie, Christen Smeds Kone, fra Holmen er Moder til 1ste Vidne Maren Christensdatter og derfor mistænkelig som vildig Vidne, vide Loven Pag. 110 Art. 16. 4de Vidne, Maren Laursdatter; naar Tingsvidnet, som her under er fremlagt fra Hillerslev Hundborg Herreders Ting udstedt d. 16 Augusti 1735 og de 2de producerede Attester fra Christen Christensen Stag og Niels Jensen Ladefoged udgivet, tages under Øjesyn, findes deraf klarlig med ensstemmende Vidner lovlig bevist, at sidst bemeldte 4de Vidne, Maren Laursdatter saavel som 1ste og 2det Vidne

Maren Christensdaatter og Anne Jensdaatter haver været ilde intentioneret imod Husholderske Anne Marie Nielsdaatter og til Dels haver haft det ugudelig Forsæt at ombringe hende og til Dels bestjæle hende, hvilket deres egen Bekendelse til Provsten ved Forhøret i Kjettrup Kirke efter Medhjælpernes aflagte Vidne stadfæster, og at Skytten Conrad Pedersen og Kudskens Niels Froe som 6te og 7de Vidne imod Anne Marie Nielsdaatter har haft Kundskab om disse sammenrottede Kvinders onde Forsæt imod Anne Mariens Nielsdaatter, foruden det i Tide at aabenbare, derom gør de selv Bekendelse ved deres aflagte Vidne for Retten paa Hillerslev Hundborg Herreders Ting, saa det billig maa agtes noget betænkelig at antage noget for troværdigt af, hvis nogen af forbemeldte Vidner haver udsagt om Anne Marie Nielsdaatter hende til Præjudice, helst det saa kendelig kan erfares, at de alle har været hendes Efterstræbere dels med Raad og Gerning og dels med Videnskab om Efterstræbelse, foruden det at aabenbare, endskønt det strækkede sig til hendes Liv, desaaarsage alle med Rette maa bære Navn af Avindsmænd. Hvorvidt deres Vidne i saa Fald kan anses, viser Loven Pag. 109 Art. 15de. Thomas Siegaard som Kørsvend ved den ugudelig Kørsel haver vel ved Forhøret i Kjettrup Kirke gjort Bekendelse paa sig selv og saavel som de andre beskyldt Husholdersken at have været Stiftere til den foretagne Kørsel og Smøren, men derefter blev usynlig og bortrømt, da han til Tinge var indkaldet sin Bekendelse ved Ed at bekræfte, saa der paa hans Udsagn ikke noget kan reflecteres. Vel foregiver Actor i sit Indlæg, dog denne Sag uvedkommende, at Hr. Majoren skal have meddelt ham Pas, men da ingen lovsikkert Bevis derom er fremkommen, henfalder den Beskyldning af sig selv. De øvrige Vidner saasom Gertrud Christensdaatter, Christen Stad, Niels Jensen, Fogden

Monst Hvid og Niels Skrædder, de 3de første heraf stadfæster ved Ed aldeles intet at vide til Sagens Oplysning, men de 2de sidste gør Forklaring, at de til Dels saa og til Dels hørte det passerede med Vognens Smøren og Køren, dog ej at Husholdersken enten med Haandgerning eller Befaling tog nogen Del derudi, men at Maren Christensdaatter var den, som fremførte Ordene og Ordren til Anstalten, saa og selv hjalp til Værkets Fuldbyrdelse med Haandgerning; og saaledes kan det ikke udfindes, at Husholderske Anne Marie Nielsdaatter med saa lovskicket Vidner og Beviser, som i saa betydelig en Sag udfordres, er overtydet, at hun i denne skammelige og ugudelige Gernings Foretagelse har taget nogen Part enten med Gerning eller Befaling, hvilket hun endog med Eds Tilbud saavel før under Sagen som og nu her for Retten har benægtet. Ikke desmindre saa er det saa kendelig som klart baade af Omstændighederne, de eragtede upartiske Vidners Forklaring og Anne Marie Nielsdaatters egen Tilstaaelse, at hun var overværende og ved, medens de andre smurte og udkørte Vognen paa ommeldte utilbørlig Maade, og da hun som et aneligere Menneske paa Gaarden end de andre gemene Tjenestefolk ej bevislig satte sig imod saadan ugudelig og skammelig Gerning ved at give Husbonden det til Kende, som det kunde forekommet, kan hun ikke være uden Mistanke jo at have haft Villie til Gerningens Fuldbyrdigelse, dessaarsage hun og ikke aldeles kan kendes uskyldig for Forseelse at have begaaet ved denne Handel, dog ingenlunde at agtes som Gerningens Forøvere eller Befalere, men alene som den, der ventelig af Enfoldighed og Daarskab eller af Frygt for rette Gerningsmænd ikke som overværende ved saadan utilbørlig Gernings Fuldbyrdelse har sat sig derimod og hindret dets Fremgang.

For saadan Forseelse Anne Marie Nielsdaatter kendes

pligtig at betale til Viborg Hospital, som herved nærmeste, 8 Rdlr. og ligesaa meget til Justitskassen saa og til Actor Prokurator Raun for hans her under hafte Møje og anvendte Bekostning 16 Rdl. inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse eller derfor at lide Tvang efter Loven. For det øvrige bør Anne Marie Nielsdaatter for hendes Beskylderes Paasagn aldeles fri at være«.

Efter 8 Aars Kamp havde Anne Marie opnaaet at faa en Dom, der, selv om den ikke var smigrende for hende, dog kunde taales, da den offentlige Afløsning nu ikke var sat som Betingelse for Adgang til Alterens Sakramente, og det var for hende Hovedpunktet.

Rafn har derimod næppe været helt tilfreds med denne Dom, han henvendte sig til Stiftamtmand Guldencrone og spurgte, om Sagen skulde appelleres, men der synes at have været mest Stemning for at faa den Sag endelig ud af Verden, og 1744 3die Januar udgik der et kongeligt Reskript til Stiftamtmanden om, at det skulde forblive ved den afsagte Dom, saafremt Anne Marie Nielsdatter ikke selv forlangte den appelleret, men det vogtede hun sig vel for. Derimod sendte hun sin Sognepræst Hr. Jacob Morsing i Durup en Udskrift af Dommen bekræftet af »F. R. de Benzon« med egen Haand, Majoren har sikkert med største Glæde underskrevet dette Vidnesbyrd om hans gamle Fjende Friedenreichs Nederlag, som ikke fik at skue Anne Marie Nielsdatter som bodfærdig Synderinde paa Kirkegulvet i Kettrup.

Domsudskriften var dog heller ikke tilstrækkeligt fyldestgørende for Jakob Morsing, og skønt hun »med Graad og Bøn« overhængte ham om at tage hende til Alters, vovede han dog ikke at inklade sig derpaa, men skrev et langt Brev til Biskop Andreas Wøldike om Sagen og udbad sig »hans velædle Højærværdigheds gode Betænkning og behagelige Resolution«. Hr. Jakob var be-

tænkelig: »Jeg kand icke nægte, jeg jo ved en og anden Samtale med hende om hendes Saligheds Sag har (for saa vidt jeg som et Menniske kand see) fundet Bodfærdighed hos hende, men om dend tillige med hendes Længsel efter det højsalige Alterens Sacramente har det reene og rette Øjemærke, er Gud alleene bekient, dog haaber jeg det, helst siden hun i min Tid her ved Meenighederne har været en meget flittig Ordets Tilhørere og derved (som jeg ved Undersøgning har fundet) samlet sig nogenleedis Kundskab i de guddommelige Sandheder. Herren i Naade redde hendes dyrekiøbte Siæl«.

Bispen i Viborg turde heller ikke sige det sidste Ord i denne Sag, men indstillede den til Kongens Resolution, og 22de Maj 1744 kom Svaret med den Ordre, at Bispen »den Anstalt gjør, at bemeldte Anne Marie Nielsdatter til lønlig Skriftemaal vorder antagen. Dermed sker vor Villie«.

Christian R.

Efter at Danmarks Riges enevældige Monark saaledes havde yttret sin Villie, maa det antages, at Anne Marie Nielsdatter har naaet Maalet for sin Stræben, i hvert Fald gav Bispen i Viborg den 3die Juli s. A. Jacob Morsing den Ordre, at hun »efter foregaaende gudelig og alvorlig Bereedelse« kunde antages til lønligt Skriftemaal samt Altergang med andre Menighedens Lemmer. Derefter tier Historien om hende, men trods de mange Aars Processer og Salling Herredsfogeds Dom er det endnu en Gaade, om hun var skyldig eller uskyldig. For hendes Uskyldighed taler hendes haardnakkede Kamp gennem de mange Aar, men for hendes Brøde taler Vidnernes Udsagn. Ganske vist var de utvivlsomt hendes Avindsmænd, men det udelukker ikke, at de har talt Sandhed. De Replikker, de referere, er af den Art, at de vanskeligt kan være opdigtede, og de maler hele Tildragelsen med et saadant Liv, at man maa tro, at de giver det bedste

Billede af, hvad der foregik paa Aagaard hin Torsdag efter Paaske Helligdage i Aaret 1735. —

Anne Marie Nielsdatters trofaste Ven Frantz Rantzau Benzon solgte Hegnet i 1754, og han endte sine Dage som Oberstlieutenant den 3die Januar Aaret efter. Han døde i sin Gaard paa Mogensgade i Viborg og hos ham var kun en Tjener og en Pige, men om den Pige hed Anne Marie fortæller Skifteprotokollen ikke.

Kilderne til denne Beretning findes alle i Landsarkivet i Viborg. Vigtigst er en tyk Samling Domsakter i Sagen, som fandtes i Lysgaard Hids Herreders Arkiv, hvor den dog ikke oprindelig kan have hørt hjemme.

Som de fleste af Arkivalierne fra dette Herredsarkiv, er ogsaa denne Samling Akter ilde medhandlet af Fugt og derfor paa sine Steder vanskelig at læse, første Blad er kun delvis i Behold og Slutningen mangler. Derfor er overalt, hvor det var muligt, de originale Retsprotokoller brugte i Stedet for Akterne. Dette kunde dog ikke lade sig gøre ved Salling Herreders Ret, da de ældre Justitsprotokoller her mangler, og der var saaledes Fare for, at Historien maatte undvære den afsluttende Underrettsdom, men heldigvis fandt Forfatteren Jeppe Aakjær tilfældigt den af Benzon bekræftede Genpart af Dommen som Bilag til en Skrivelse til Bispen i Viborg fra Præsten i Durup.

I øvrigt er kun benyttet Amts- og Bispearkivernes Kopibøger og Samlinger af Reskripter, hvor det gjordes Behov.
